

BIOLOGIYANING IJTIMOIIY FANLAR BILAN INTEGRATSIYASI

Tursunboyeva Sadoqat Bakirjon qizi

Andijon davlat pedagogika instituti Tabiiy fanlar fakulteti 3-bosqich talabasi

Xomidjonova Mohina Isroiljon qizi

Andijon davlat pedagogika instituti Tabiiy fanlar fakulteti 3-bosqich talabasi

Zaylobiddinov Toshkentboy Muzaffar o'g'li

Andijon davlat pedagogika instituti Tabiiy fanlar fakulteti 3-bosqich talabasi

***Annotatsiya.** Ushbu maqolada biologiya fani hamda uning ijtimoiy fanlar bilan integratsiyasi haqida fikr va mulohazalar keltirilgan.*

***Kalit so'zlar.** Biologiya, ijtimoiy fanlar, talim-tarbiya, tabiiy fanlar, tabiat, tirik organizm.*

***Abstract.** This article presents thoughts and opinions about the science of biology and its integration with the social sciences.*

***Key words.** Biology, social sciences, education, medical sciences, nature, living organism.*

Yoshlarni zamon talablariga javob bera oladigan mutaxassis qilib etishtirishda milliy talimning shakli va mazmunining ahamiyati yuqori. Bu talim jarayonini mustaqil bilim olish asosida zamonaviy usullarda, yangicha korinishlarda tashkil qilishga undaydi. Umumilliy dasturida talim-tarbiyani tubdan isloh qilish: ilgor pedagogik texnologiyalarni joriy etish; talim berishning ilgor pedagogik texnologiyalari, zamonaviy oquv-uslubiy majmualarni yaratish va oquv-tarbiya jarayonini didaktik jihatdan taminlashga bogliqligi korsatiladi. Respublikamizda talim-tarbiya muassasalarida innovatsion yondashish, faol va interfaol metodlarga hamda fanlararo boglanishlarga tayangan holda zamonaviy pedagogik va axborot texnologiyalardan keng foydalanish oquvchi shaxsiga yonaltirilganiga alohida etibor qaratilgan. Ayniqsa, tabiiy fanlardagi uzviy bogliqlik masalasi oqituvchining oldiga juda katta masuliyat yuklaydi.

Biologiya - tirik tabiat haqidagi fanlar majmuasi. Biologiya hayotning barcha ko'rinishlari: tirik organizmlar va tabiiy jamoalarning tuzilishi va funksiyasini, tirik mavjudotlarning kelib chiqishi va tarqalishi, ularning bir-biri va yotirik tabiat bilan o'zaro bog'lanishini o'rganadi. Biologiya fanlari sistemasi. Biologiya bir necha fanlardan tarkib topgan. Tadqiqot ob'yektiga binoan Biologiya botanika (o'simliklarni o'rganadigan fan), zoologiya (hayvonlarni o'rganadigan fan), odam aiatomiyasi va fiziologiyasi (odam organizmining tuzilishi va funksiyasini o'rganadigan fan), mikrobiologiya (mikroorganizmlarni o'rganadigan fan) va gidrobiologiya (suvda yashovchi organizmlar haqidagi fan)larga bo'linadi. Bu fanlar

o'z navbatida birmuncha kichikroq tarmoklarga ajratiladi. Shu bilan birga Biologiya fanlarining birbiri bilan va boshqa fanlar bilan qo'shib ketishi tufayli bir qancha kompleks fanlar shakllangan (mas, sitogenetika, sitoembriologiya, ekologik genetika, ekologik fiziologiya). Biologiya fanlarini tadqiqot metodlariga binoan ham alohida fanlarga ajratish mumkin. Maye, organizmlarning tarqalishini biogeografiya, to'qima va xujayralar tarkibini biokimyo, fizik jarayonlar va metodlarni biofizika o'rganadi. O'z navbatida bu fanlarni ham tekshirish ob'yektlariga binoan alohida fanlarga ajratish mumkin (mas, o'simliklar biokimyosi, hayvonlar biokimyosi). Biokimyoviy va biofizik metodlar ko'pincha o'zaro qo'shib yoki boshqa fanlar bilan birgalikda yangi fanlarni hosil qiladi (mas, radiatsiyey biokimyo, radiobiologiya). Biologik tadqiqotlardan oliigan natijalarni taxlil qilish va umumlashtirishda biometriya, ya'ni biologik mat. katta ahamiyatga ega. Tirik organizmlar tuzilishini o'rganish darajasiga binoan ham bir qancha fanlar shakllangan (mas, molekulyar biologiya, gistologiya, anatomiya, ekologiya va boshqalar). Biologiyaning bevosita amaliyot bilan bog'langan masalalarini parazitologiya, gelmintologiya, immunologiya, bionika, kosmik biologiya kabi fanlar o'rganadi.

Biologik ta'lim maktab o'quvchilarning umumiy tabiatshunoslik ta'limining muhim qismidir. Biologiyani o'qitishda ilmiy dunyoqarashni shakllantirish o'quvchilar tomonidan yetakchi g'oyaviy g'oyalarni o'zlashtirishga asoslanadi. Biologiya fanining yetakchi g'oyalari-organik dunyo evolutsiyasi g'oyalari, tirik tabiatni ko'p darajali tashkil etish, tuzilish va funksiyalarining o'zaro bog'liqligi, biologic tizimlarning tabiiy muhit bilan aloqasi, biologik tizimlarning yaxlitligi va o'zini o'zi boshqarish, nazariya va amaliyot o'rtasidagi bog'liqlik-biologiya bo'yicha maktab kursining mazmunini, tuzilishini, asosiy tushunchalarni rivojlantirish ketmaketligini belgilaydi. Shu bilan birga biologiya fanining birgalikda o'rganiladigan ijtimoiyfanlar, fizika-kimyo, geografiya fanlari o'quvchilarga moddiy dunyoning birligi va rivojlanishini ko'rsatadi.

Biologiya va ijtimoiy fanlar muhim aloqaga ega, chunki ular ikkalasi ham inson xatti-harakati va o'zaro ta'sirining turli tomonlarini o'rganadi. Biologiya inson xulq-atvorining biologik asoslari, jumladan, genetika, gormonlar va miya tuzilishi haqida tushuncha beradi. Ijtimoiy fanlar esa inson xulq-atvoriga ta'sir etuvchi ijtimoiy, madaniy va psixologik omillarni, ya'ni ijtimoiy me'yorlar, e'tiqodlar va munosabatlarni o'rganadi. Bu fanlar birgalikda inson xatti-harakati va uning asosiy biologik va ijtimoiy determinantlarini yaxlit tushunishga yordam beradi.

Ko'pincha bioijtimoiy fanlar deb ataladigan ijtimoiy fanlar bilan biologiyaning integratsiyasi ko'p tarmoqli yondashuv bo'lib, biologik omillar va inson xatti-

harakati va jamiyatga ijtimoiy, madaniy va atrof-muhit ta'sirining murakkab o'zaro ta'sirini tushunishga intiladi. Bu integratsiya inson hodisalarini yanada yaxlitroq tushunish imkonini beradi va psixologiya, sotsiologiya, antropologiya, iqtisod va sog'liqni saqlash kabi turli sohalar bo'yicha qimmatli tushunchalar berishi mumkin.

Biologiyaning ijtimoiy fanlar bilan integratsiyalashuvining ba'zi asosiy jihatlariga quyidagilar kiradi:

1. Biopsixososyal yondashuv: Bu yondashuv biologik, psixologik va ijtimoiy omillar insonning xatti-harakati va farovonligiga hissa qo'shishini tan oladi. Unda ushbu omillar o'rtasidagi o'zaro ta'sir hamda ular birgalikda shaxslar va jamiyatlarni qanday shakllantirishiga urg'u beriladi.

2. Genetik va epigenetik ta'sirlar: Inson xatti-harakati va ijtimoiy natijalarga asos bo'lgan genetik va epigenetik omillarni o'rganish aql, shaxsiy xususiyatlar, ruhiy salomatlik va ayrim kasalliklarga moyillik kabi turli ijtimoiy hodisalarga hissa qo'shadigan potentsial biologik mexanizmlarni aniqlashga yordam beradi.

3. Neyrobiologiya va ijtimoiy xulq-atvor: Ijtimoiy xulq-atvorning neyron asoslarini o'rganish miyadagi biologik jarayonlarning ijtimoiy o'zaro ta'sirlar, his-tuyg'ular, qaror qabul qilish va ijtimoiy idrokga qanday ta'sir qilishini yoritishi mumkin.

4. Evolyutsion psixologiya: Evolyutsion biologiya tamoyillarini inson xatti-harakati va ijtimoiy tuzilmalarini tushunish uchun qo'llash juft tanlash, hamkorlik, tajovuzkorlik va madaniy evolyutsiya kabi mavzular haqida tushuncha beradi.

5. Salomatlik va farovonlik: biologiyani ijtimoiy fanlar bilan integratsiyalash salomatlikning ijtimoiy determinantlarini, jumladan, ijtimoiy, iqtisodiy va ekologik omillarning biologik omillar bilan salomatlik natijalariga va salomatlik nomutanosibligiga ta'sir qilishini har tomonlama tushunish imkonini beradi.

Umuman olganda, biologiyaning ijtimoiy fanlar bilan integratsiyasi biologik va ijtimoiy omillar o'rtasidagi murakkab o'zaro ta'sirni tan olish orqali inson xatti-harakati, jamiyat va sog'lig'iga yanada nozik va keng qamrovli nuqtai nazarni taklif qiladi. Ushbu fanlararo yondashuv murakkab ijtimoiy hodisalar haqidagi tushunchamizni rivojlantirish va dalillarga asoslangan aralashuvlar va siyosatlarni xabardor qilish salohiyatiga ega.

Foydalanilgan adabiyotlar.

1. Ergasheva N.A. Biologiya darslarida elekton darsliklardan foydalanish. Respublika ilmiyamaliy konferensiya materiallari -2022y. 171-180-betlar
2. Isabayeva M. M. Umumta'lim maktab biologiya o'qituvchilarining tayanch kompetensiyalarini rivojlantirish. NamDu., 2021y, - 4son., 490-494betlar
3. Biologiya fanining dolzarb muammolari mavzusidagi ilmiy-amaliy konferensiya materiallari Andijon: 2017 yil may;

4. Talipova J.O. Biologiyani oqitishda innavatsion texnologiyalar T: Nizomiy nomidagi TDPU, 2014.
5. Bafoevich, U. B., Rasulovna, K. R. N., & Ziyodulloevna, K. S. (2021). REACTION OF 1, 1, 1-TRIFLUOROMETHYL-4-PHENYLBUTANEDIONE-2, 4 WITH BENZOIC ACID HYDRAZIDE. INFORMATION TECHNOLOGY IN INDUSTRY, 9(3), 939-944.
6. Кароматов, И. Д., & Гулямов, Х. Ж. (2017). Медицинские вопросы, освещенные в Библии. Биология и интегративная медицина, (4), 55-75.
7. Gulyamov, X. (2023). INTER-ETHNICITY IN THE FORMATION OF CIVIL SOCIETY IN UZBEKISTAN HARMONY AND RELIGIOUS TOLERANCE. Interpretation and Researches, 1(12). извлечено от <http://interpretationandresearches.uz/index.php/iar/article/view/1314>
8. Rasulovna, K. R. (2023). Complex Nickel (Ii) Compounds Based on Acylhydrazones of Aroyltrifluoracetylmethhanes. EUROPEAN JOURNAL OF INNOVATION IN NONFORMAL EDUCATION, 3(10), 3-5.

